

Received / Makale Geliş Tarihi 08.30.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 20.10.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(100), 2604-2613

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10028888

Öğr. Gör. Dr. Kaan Baştepe

<https://orcid.org/0000-0002-5621-4695>

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Niğde / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/03ejnre35>

Halayların Yapısal Özelliklerinin Alan Araştırması ile Tespiti Determination of Structural Features of Halays by Fieldwork

ÖZET

Türk müzik ve oyun kültürünün önemli bir unsuru olan halaylar, geniş bir coğrafyada görülmekte ve birbirinde farklı çok sayıda çeşidi bulunmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı; birbirine bağlı bir şekilde oynanan, kendi içerisinde farklı bölümlerden meydana gelen halayların yapısal özelliklerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bir alan araştırma yöntemi olarak tanımlanan "netnografya" yöntemi kullanılarak halayların ritim, ezgisel ve oyun hareketlerine göre incelemeler yapılmıştır. Keskin Halayı örnekleminde yola çıkılarak Kırıkkale/Keskin, Kırşehir ve Çorum ekseninde seçilen on adet halay örneği incelenmiştir. İncelenen örnekler sonucunda, TRT THM nota arşivindeki notada iki bölüm olarak belirtilen Keskin Halayı'nın bölümleri en az 3 en fazla 6 olarak tespit edilmiştir. İncelenen halay görüntülerinde oyuncuların yapmış oldukları hareketlerin bölümler arası geçişte değişiklik gösterdiği görülmüştür. Keskin Halayı'nın ilk bölümü |8:4|, ikinci bölümü |4:4|, üçüncü bölümü |2:4|, dördüncü bölümü |6:8|, beş ve altıncı bölümü ise |2:4| olarak ölçülandırılmıştır. Yavaş bir hızda başlayan Keskin Halayı'nın ilerleyen bölümlerinde giderek hızlandığı görülmüştür. Kırşehir ve Çorum illerinde de bu halayın icra edildiği görülmüş ancak bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Her ne kadar Keskin Halayı sözsüz oyun havası olarak sınıflandırılmış olsa da incelenen örneklerde sözlü eserlerin de halaya eşlik ettiği görülmüştür. TRT THM nota arşivindeki bu sözlü eserlerin halay olduğuna dair bilgi verilmediği tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucunda, TRT THM sözsüz oyun havaları sınıfına giren 71 adet halayın yeniden araştırılması önerilmiştir. Ayrıca, netnografya yönteminin bazı durumlarda yetersiz kalabilmesi sebebiyle doğrudan alana giderek görüşmeler yapılması da önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Keskin, Halay, Alan Araştırması, Netnografya, TRT Nota Arşivi.

ABSTRACT

Halay, an important element of Turkish music and dance culture, is seen in a wide geography and has many different varieties. The main purpose of this study was determined as examining the structural features of halays, which are performed in an interconnected way and consist of different parts within themselves. Analyzes were made according to the rhythm, melodic and dance figures of the halays using the "netnography" method, which is defined as a fieldwork method. Based on the Keskin Halayı sample, ten halay samples selected in the Kırıkkale/Keskin, Kırşehir and Çorum axis were analyzed. As a result of the samples analyzed, the parts of Keskin Halayı, which is stated as two parts in the note in the TRT THM music archive, were determined to be at least 3 and at most 6. In the halay videos analyzed, it was observed that the figures made by the dancers changed during the transition between sections. The sections of Keskin Halayı were measured as |8:4| in the first section, |4:4| in the second section, |2:4| in the third section, |6:8| in the fourth section, and |2:4| in the fifth and sixth sections. It was observed that the Keskin Halayı, which started at a slow pace, gradually accelerated in the following sections. It has been seen that this halay is also performed in Kırşehir and Çorum cities, but some differences have been detected. Although Keskin Halayı is classified as a non-verbal dance form, it has been observed that verbal works also accompany the dance in the examples analyzed. It has been determined that there is no information in the TRT THM notes archive that these verbal works are halay. As a result of this research, it was suggested to reanalyze 71 halays that in the TRT THM non-verbal works category. Additionally, since the netnography method may be insufficient in some cases, it was also recommended to go directly to the field and conduct interviews.

Keywords: Keskin, Halay, Fieldwork, Netnography, TRT Notes Archive.

1. GİRİŞ

İnsanlar sevinç, heyecan, acı, keder, öfke, sitem gibi birçok duygu ve düşüncesini farklı yollarla ifade etmiş, müzik ise bu ifade biçimlerinin en önemlileri arasında olmayı her daim başarmıştır. Müziğin ifade gücüne güç katan söz ve oyun/dans unsurları, önemli rol arkadaşları olarak günümüze kadar ona eşlik etmişlerdir. Bazen bu üç unsurun aynı anda kullanılması ile derin ve güçlü bir anlama ulaşılmış, bazen de söz terk edilip ses ve beden hareketlerinin etkileyciliği ve birlikteliği ile duygu ve düşünceler ifade edilmiştir. Türkiye, her iki örnek için de oldukça zengin bir ülkedir. Bu zenginlik, birbirinden farklı kültürlerle sahip çok sayıda insan topluluğunun sürekli birbirleriyle iletişim halinde olması için asırlar boyunca adeta bir kesişim noktası görevini üstlenen Anadolu coğrafyasının konumuyla açıklanabilir. Türkiye’de müzik ve ona eşlik eden oyun kimi bölgelerde horon, hora, bar olarak adlandırılırken kimi bölgelerde ise mengi, güvende, karşılama gibi adlarla anılmaktadır (Akdoğan, 2003, s. 258). Müzik, söz ve oyunun bir araya geldiği ve birçok farklı coğrafi bölgede kendisine yer bulan en yaygın türün, Türkiye’nin hemen her yerinde görülen -yapısal özellikleri birbirinden farklı da olsa- halay olduğunu söylemek mümkündür.

Toplumları birleştirici, dayanışmanın bir göstergesi olarak da tanımlanabilecek olan halay oyunu, kökleri bakımından bir yaşam biçimi halini de almıştır. Pertev Naili Boratav (1994, s. 240), “Sinsin” olarak bilinen halayının öncesinde ateş etrafında oynanan ve yalnızca düğünde oynanan oyunu “törelilik” oyun olarak nitelendirmektedir. Halay oyununun binlerce yıl boyunca bir nesilden diğerine aktararak günümüze kadar gelmiş olması, onun toplum içerisinde gelenek, görenek, töre haline dönüşmesi ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

Bir gelenek halinde yaşamını sürdüren halay oyununun ezgileri de tıpkı diğer ezgiler gibi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlatılan derleme çalışmaları sonucunda kayıt altına alınmıştır. Daha sonraları, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) Müzik Dairesi Başkanlığı bünyesinde “Türk Halk Müziği Repertuarı” (THM) listesi oluşturulmuş ve derleme yoluyla elde edilen eserler “Kırık Hava”, “Uzun Hava” ve “Sözsüz Oyun Havası” olarak sınıflandırılmıştır. Genel repertuar listesinde yer alan beş binden fazla eserin -kırık havanın- bazılarında tıpkı sözsüz oyun havası sınıflandırmasında belirtilen “zeybek”, “halay”, “bar”, “semah/samah” gibi tanımlar verilmişken birçok eserde ise herhangi bir ad verilmeden doğrudan eserin adı yazılmıştır.

Bu çalışma, TRT THM nota arşivi sözsüz oyun havası sınıflamasında yer alan halayların yapısal özelliklerinin tespit edilmesi ve genel repertuar listesinde yer alan eserlerle olan bağlantısının ortaya çıkarılması amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın temel sorusu “TRT THM nota arşivi sözsüz oyun havaları sınıflamasında yer alan halayların notalarındaki yapısal özellikler ile kaynak yöre/kişi icrasındaki yapısal özellikler nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Ayrıca:

- “Mevcut notalardaki halayların bölümleri ile kaynak yöre/kişi icrasındaki halay bölümleri nasıldır?”
- “TRT THM nota arşivi sözlü ve ritimli -kırık hava- eserler listesinde yer alan eserler ile ‘sözsüz oyun havaları’ sınıflandırmasındaki halaylar arasında bağlantı var mıdır?”
- “Halayların mevcut notalarda belirtilen yöreleri ile bu yörelerdeki örnekler arasındaki bağlantı tutarlı mıdır?”
- “Alandan elde edilen veriler, mevcut halay tanımlarını desteklemekte midir?” olarak belirlenen alt araştırma sorularına da cevaplar aranmıştır.

Bu çalışma kapsamında incelenen örneklerden elde edilmesi beklenen verilerin; halayların sınıflandırılması, tanımlanması, yapısal özelliklerinin ortaya konması ve varsa eksikliklerin giderilerek, önemli bir kültür mirasımız olan halayların gelecek nesillere aktarılmasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.1. Yöntem

Nota aktarımı dışında, yöresel halay icralarının hem müzik hem de oyun olarak nasıl bir biçimde olduğunu görebilmek bu çalışmanın hedeflerinden birisidir. Bu sebeple, araştırma yöntemi olarak alan araştırması tercihi bir zorunluluk olarak görülmektedir. Curt Sachs (1962, s.16), etnomüzikoloji araştırmalarını, alan araştırması (fieldwork) ve masa-başı araştırma (deskwork) şeklinde iki sınıf olarak ayırmaktadır. Alan araştırması, kayıtların toplanmasını ve belirli bir insan kültüründe müzikal yaşamın ilk elden deneyimini belirtirken, masa-başı araştırma ise çeviri yazı, analiz ve sonuçların ortaya konmasını içerir (Sachs, 1962, s. 16; Nettl, 1964, s. 62). Alan araştırması, verinin türünün ne olduğunu ve nasıl toplanacağını açıklamaktan

ziyade veriye ulaşmak için kullanılacak bir dizi teknikten oluşmaktadır (Karahasanoğlu & Yavuz, 2018, s. 59). Myers (1992, ss. 21-49), her alanın durumunun belirsiz olduğunu ve fakat tüm çalışmaların; bilgi veren kişi, gayri resmi konuşma ve röportajlar, yazılı alan notları/fotoğraf/video/röportaj kasetleri olmak üzere üç ortak özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmada, yeni tanımlanan bir alan araştırması modeli olan “netnografya” yöntemi kullanılmıştır. Netnografya, antropoloji çalışmalarında doğrudan örneklerle temas halinde yapılan gelenekselleşmiş araştırma teknikleri yerine günümüzde sosyal medya olarak anılan, temelinde bilgisayar ve çevrimiçi ağ destekli iletişim araçlarının kullanılması ile çeşitli kültür ve toplulukları araştırmak için ortaya atılmış yoruma dayalı bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Jupp, 2006, s. 193; Dahan & Levi, 2012, s. 35). Timothy Taylor’ın 1997 yılında internet kullanımının yeni bir etnografi biçimi olup olmadığını sorgulaması, Robert Kozinets’in türettiği netnografya kavramı ve Abigail Wood’un e-alan çalışmasını bir araştırma örneği olarak ele alması gibi gelişmeler, internet üzerinden de bir çeşit alan araştırması yapılabileceğine işaret etmektedir (Karahasanoğlu & Yavuz, 2018, s. 59).

Araştırmanın evreni, TRT THM nota arşivi sözsüz oyun havaları sınıflandırmasında yer alan bütün halayları içerirken aynı repertuvarda 144 sıra numaralı “Keskin Halayı” ve karşılaştırma yapılabilmesi için netnografya yöntemiyle alandan seçilen 10 farklı halay icrası örneklem olarak belirlenmiştir.

Veriler belgesel tarama yöntemi ile toplanmıştır. “Belgesel tarama, var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniğidir. Tarananlar...fotoğraf, film, plak,...mektup, rapor, kitap, ansiklopedi...vb. kayıtlardır” (Karasar, 2017, s. 229). Bu yöntem kullanılarak; kitaplar, lisansüstü tezler, nota arşivleri, ses ve görüntü kayıtları taranarak veriler toplanmıştır.

Araştırmada ulaşılmak istenen hedefe uygun olacağı düşüncesi ile kuramsal yaklaşım olarak tümevarım kuramının bir çeşidi olan “eksik ya da büyültücü tümevarım” benimsenmiştir. Tümevarım, kıyasların üzerinde çalışacağı malzemeyi (öncüller, ilkeler) eşyanın kendisinden alarak, duyuların kullanılması, gözlem ve deney yapılması yoludur (Arslan, 2007: 94-95). Tikellerin tamamı incelendikten sonra verilen hüküm “tam tümevarım” olarak adlandırılmaktadır. Eksik ya da büyültücü tümevarım ise, bütünü oluşturan tikellerin bir bölümü incelendikten sonra o bütün hakkında bir hükme ulaşma yoludur. Bu yaklaşımda, bütünün bir bölüm ile ilgili yapılan tespit, bütünün tamamı için geçerli kabul edilmektedir (Uyanık, 2012: 220-222).

2. HALAYIN KÖKENİ VE ÖZELLİKLERİ

Bölgelerine göre alay, hale, hali, aley gibi ifadelerle de anılan halay kavramının, köken olarak kalabalık insan topluluğu anlamına gelen “alay” sözcüğünden geldiğine dair bazı görüşleri vardır. Bu kelimenin Orhun Yazıtları’ndaki “ulayı” veya “ulayu” kelimesiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir (Özbilgin, 1995: 45; Baştepe, 2018: 29). İsmet Zeki Eyuboğlu (1991, s. 311) ise sözcüğün kökeninin, Latince birlik anlamına gelen “alae” sözcüğünden gelmiş olabileceğini ve “ae” harflerinin “ay” gibi okunduğunu belirtmiş, sözcüğün başındaki sesli harfin önüne -h harfinin gelerek “halay” sözcüğüne dönüşmüş olabileceğini ifade etmiştir. Halayın tanımı için Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan sözlükte (Parlatır vd., 1998, s. 931): “Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde davul ve zurna eşliğinde toplu olarak oynanan bir halk oyunu.” ifadeleri geçmektedir. Bölgesel olarak Türkiye’de halayın görüldüğü şehirleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İç Anadolu Bölgesi: Batıda Ankara’nın doğu ve kuzey ilçeleri, Çorum, Çankırı, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Sivas, Kayseri
- Doğu Anadolu Bölgesi: Erzincan’ın batı ve güney ilçeleri, Elâzığ,
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Gaziantep
- Akdeniz Bölgesi: Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana, Hatay olarak sınıflandırılabilir (Demir, 2011, s. 101; Baştepe, 2018, s. 30).

En gösterişli halk oyunlarından birisi olarak da bilinen halay, genellikle açık havada davul-zurna eşliği ile oynanmaktadır. Düğün, nişan, kına, sünnet, bayram, asker uğurlama gibi törenlerde ve her türlü köy eğlencelerinde halay çekilmektedir. Halaylardaki ezgi, hız, ritim gibi unsurlardaki değişkenlikler ve oyun içerisindeki hareketler, halayların bölümlerini oluşturur (Turan, 2000: 4-12; Baştepe, 2018: 30). Halayların kendi içerisinde tek bölümlü, iki bölümlü, üç bölümlü veya dört bölümlü olarak sınıflandırılabilmesi belirtilmektedir. Dört bölümlü halay için “ağırlama veya yanlama”, “sıktırma veya oynatma”, “hoplatma veya sıçratma” ve “yeldirme veya tezleme” gibi çeşitli adlar verilen birbirinden farklı bölümlere sahip “Sivas Halayı” örnek olarak verilebilir (Duygulu, 2014, s. 218).

En fazla dört bölümlü olarak sınıflandırılmış halay oyununun tanımlanmış bölümleri, kısaca şu şekilde aktarılmıştır:

“Tek Bölümlü halaylar: Ağır bir tempo ile başlar ve yine aynı ezginin daha yürük bir şekilde devam etmesiyle oluşurlar.” (Şahin, 2009, s. 35; Baştepe, 2018, s. 30).

“İki bölümlü halaylar: Genellikle, ağırlama-yeldirme, ağırlama-yanlama, yanlama-hoplatma, iki ayak-hoplatma şeklindedir. Son bölüm muhakkak hızlı olmalıdır.” (Şahin, 2009, s. 36; Baştepe, 2018, s. 30).

“Üç bölümlü halaylar: Farklı üç ezgi, ritim ve figürlerden oluşan bu halaylarda ağırlama ile hoplatma bölümleri arasına ‘yanlama’, ‘ortalama’ gibi adlar verilen ikinci bir bölüm bulunur.” (Turan, 2000, s. 14; Baştepe, 2018, s. 30).

“Dört bölümlü halaylar: Ağırlama ile başlayıp yanlama, oynatma (tek ayak) ve hoplatma (yeldirme) bölümleri ile sonlanır.” (Turan, 2000, s. 14; Baştepe, 2018, s. 30).

3. ORTA ANADOLU’DA KADİM BİR YERLEŞİM YERİ: KESKİN

Göçebe anlayışla yaşamlarını sürdüren Türk boyları, Anadolu’ya olan göçler sırasında çeşitli bölgelere yerleşerek tarım, ticaret gibi yerleşik hayatın göstergesi olan yeni hayat anlayışını benimsemeye başlamışlardır. Bu süreçte önemli yerleşim yerlerinden birisi de Ankara ve civarı olmuş, Türk Beylikleri Anadolu’nun orta kısmında da kalıcı hale gelmiştir (Keskin Kaymakamlığı, t.y.). Bu yerleşim yerlerinden birisi de Keskin olmuştur. Günümüzde Kırıkkale ilinin bir ilçesi olan Keskin’in kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte tarihi belge ve seyahatnamelerden elde edilen bilgilere göre kadim bir tarihi geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki, 1991 yılında Japonya’dan Türkiye’ye gelen arkeoloji heyeti, 24 adet höyük ve 5 yerleşim yeri keşfetmiş; yerleşim yerlerinde Roma ve Bizans dönemine ait çeşitli kalıntıların yanı sıra höyüklerde de Eski Çağ dönemine kadar uzanan çeşitli kalıntılara ulaşmışlardır (Demir, 1997, s. 22-23).

Adının tam olarak nereden geldiği bilinmeyen Keskin’in, Denek Dağı yakınlarında kurulmuş olması sebebiyle ilk başlarda Denek Madeni, sonra Keskin Madeni ve nihayetinde Keskin adını aldığı belirtilmekte ve belirli bir yerleşim merkezi olarak anılmaktan ziyade günümüzde Elmadağ, Kırşehir ve Yozgat arasında bulunan coğrafi bölgeyi adlandırmak için kullanıldığı ifade edilmektedir. Evliya Çelebi’nin Seyahatname adlı eserinde geçen Keskin Sancağı ifadesi sebebiyle Keskin adının da buradan gelmiş olma ihtimalinin fazla olduğu belirtilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.). Osmanlı arşivlerinde 1850 tarihli belgelere göre Keskin’de yaşayan halkın büyük bir çoğunluğunun Türkistan’dan geldiği ve ayrıca sürgün, göç gibi sebeplerle bu bölgeye yerleşmiş Kırım Tatarlarının varlık gösterdiği ifade edilmektedir (Vikipedi, t.y.).

4. BULGULAR ve YORUM

Sözsüz oyun havaları sınıflandırmasında yer alan halayların dağılımı Tablo 1’de görülmektedir. İncelenen 682 eserden sadece 71 tanesinin notasında eserin halay olduğu belirtilmiştir. Türkiye genelindeki halay oyunu görülme sıklığı düşünüldüğünde buradaki rakamların çok az olduğu söylenebilir.

Tablo 1. TRT THM Sözsüz Oyun Havaları Sınıflamasındaki Halaylar

Halay*			
Yöre	Adet		
Adana	8	Güney Doğu Anadolu	1
Adıyaman	2	Kayseri	2
Ankara	1	Kırıkkale/Keskin	1
Burdur	1	Kırşehir ve Kırıkkale	1
Çankırı	1	Kilis	3
Çorum	2	Orta Anadolu	1
Diyarbakır	1	Sivas	21
Elâzığ	2	Şanlıurfa	2
Erzincan	5	Tokat	6
Erzurum	1	Yozgat	5
Gaziantep	4		
			Toplam: 71
*Sadece halay olarak belirtilen eserler dikkate alınmıştır.			

Sözsüz oyun havası sınıflandırmasına bakıldığında Kırıkkale ile bağlantılı üç halay oyunu olduğu görülmüştür. Bunlar; Keskin Halayı (Kırıkkale/Keskin), Yanlama-Halay (Kırşehir ve Kırıkkale) ve Ağırlama-Halay (Yozgat, Kırşehir ve Keskin) oyunlarıdır. Bu çalışma kapsamında, TRT THM nota arşivi sözsüz oyun havaları sınıflandırmasında yer alan “Keskin Halayı” adlı eserin notasından elde edilen veriler

ile netnografya yöntemi kullanılarak Keskin ve civarından toplanan görüntülerden elde edilen verilere göre karşılaştırmalı bir inceleme yapılmıştır.

4.1. Keskin Halayı'nın Yapısal İncelemesi

4.1.1. Notadan Elde Edilen Veriler

Eser, sözsüz oyun havaları sınıflamasında 144 numarada yer almaktadır. Nota üzerinde yöresi belirtilmemiş olsa da hazırlanan listede Kırıkkale/Keskin olarak belirtilmiştir. 21 Ağustos 1977 tarihinde Nida Tüfekçi tarafından derlenen ve notaya aktarılan eserin kaynak kişisi Aybars Başaran olarak belirtilmiştir. Toplam dört sayfadan oluşan eserin Şekil 1'deki başlık bölümünde parantez içerisinde belirtilen "ağırlama" ibaresinin, halayın bölümlerinden bir bölüm olduğu notanın diğer sayfalarına bakıldığında anlaşılmaktadır. Eserin süresi ise " $\text{♩} = 66$ " olarak belirtilmiştir.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI	DERLEYEN
TMM REPERTUAR SIRA NO: 144	NIDA TÜFEKÇİ
İNCELEME TARİHİ: 22.2.1978	
YÖRESİ	DERLEME TARİHİ
	21-8-1977
KİMDEN ALINDIĞI	NOTAYA ALAN
AYBARS BAŞARAN	NIDA TÜFEKÇİ
SÜRESİ: $\text{♩} = 66$	
KESKİN HALAYI (AĞIRLAMA)	

Şekil 1. Keskin Halayı Notasının Başlık Bölümü

Eserin başlangıcının, yani ağırlama bölümünün |4:4| olması, notaya aktarıldığı Şekil 2'de görülmektedir. Şekil 3'te ise "hoplatma" olarak belirtilen ve |2:4| olarak ölçülendirilerek notaya aktarılan bu bölümün hızının ise " $\text{♩} = 108$ " olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Keskin Halayı Ağırlama Bölümü

Şekil 3. Keskin Halayı Hoplatma Bölümü

Halayların bölümlerini tespit etmek için iki unsurun önemli olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki ölçü¹ ve hız değişikliğidir. Bu eserde |4:4| ve |2:4| olarak belirtilen ölçüler ile dörtlük birim değeri üzerinden " $\text{♩} = 66$ " ve " $\text{♩} = 108$ " hız değerlerinin olması, Keskin Halayı'nın farklı bölümlere sahip olduğunun bir göstergesidir. Diğer unsur ise oyun içerisindeki figürlerdeki değişimdir. İncelenen notada figürlere dair bir bilgi olmadığı için yöreden elde edilecek görüntülerin bu konuda önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

4.1.2. Alan Araştırması ile Elde Edilen Veriler

Kırıkkale/Keskin örnekleri

Bu çalışmada elde edilen görüntüler, günümüzde yaygın olarak kullanılan "YouTube" adlı sosyal medya ağından alınmıştır. Bu medya ağının arama motoru kullanılarak yapılan "Keskin Halayı" aramasında çok sayıda Keskin Halayı örneğine ulaşılmış, bunun yanı sıra alaka düzeyi açısından bağlantı kurulamayan görüntülere de rastlanılmıştır.

¹ Bazı çalışmalarda ölçü kavramı yerine usül kavramı kullanılmaktadır. Ölçü ile usül kavramları birbirini karşılamayan iki farklı kavramdır ve bu çalışmada sadece ölçülendirmeye odaklanıldığı için usül kavramına yer verilmemiştir.

Elde edilen çok sayıdaki ilk veriler:

- Görüntü ve sesin netliği
- Eserin çalgısal icrası
- Oyunun doğal (düğün, eğlence gibi) ve gösteri (yarışma gibi) amaçlı icrası
- Oynanılan mekân ve oyuncuların yaş durumu
- Görüntülerin birbirine olan farklılıkları

gibi ölçütler kullanılarak daraltılmış ve 7 adet örneğe indirilmiştir. Keskin Halayı'nın yapısal özelliklerinin tespiti için seçilen bu örneklerden elde edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Örnek 1 (Mehmet Canberk, 2013):

Yapılan tarama sonucu elde edilen en iyi örneklerden birisi olarak düşünülen bu görüntü toplamda 7 dakika 34 saniyeden oluşmaktadır. Hem çalgısal hem oyunsal icranın üst seviyede olduğu, icranın doğal değil gösteri amaçlı yapıldığı söylenebilir. Eserin icrası, ölçü değeri olarak $|8:4|^2$ şeklinde başlamakta ve 1 dakika 50 saniyeye kadar bu şekilde devam etmektedir. Bu sürenin bitiminden sonra bariz bir ritim ve hız değişikliği görülmekte ve oyuncular da yapılan bu değişiklikte beraber yeni bir harekete geçmektedir. Bu bölüm, görüntünün 4 dakika 32 saniyesine kadar devam ettikten sonra ölçü $|2:4|$ olarak değişmekte, eserin hızı ise önceki iki bölüme göre bariz bir şekilde artmakta ve oyun hareketi, halay başının halaydan kopup tekrar katılması gibi çeşitli hareketlerle yeni bir şekle girmektedir. Bu bölüm, görüntünün 7 dakika 27 saniyesine kadar devam ettikten sonra ölçü, $|6:8|$ olarak değişmektedir. Burada hız unsuru bir önceki bölümle hemen hemen aynı devam ederken oyun hareketleri ise diğer bölümlerden farklı bir şekle bürünmüştür. İncelenen bu görüntü, halay tamamen sonlanmadan bittiği için devamında başka bir bölüm olup olmadığı tespit edilememiştir. Bu örnek üzerinden elde edilen veriler ışığında Keskin Halayı'nın yapısal durumu, Tablo 2'de görülmektedir:

Tablo 2. Örnek 1'den Elde Edilen Verilere Göre Keskin Halayı'nın Yapısı

Bölüm	Ölçü	Hız	Oyun Hareketleri
1	$ 8:4 $	Ağır	Yanaşık ve ağır hareketler
2	$ 4:4 $	Ağır-orta	Hafif ayrılma ve keskin ayak hareketleri
3	$ 2:4 $	Orta-hızlı	Yanaşık hareketler, halay başının halaydan kopması
4	$ 6:8 $	Orta-hızlı	Öne doğru sol ayağın atılması

Örnek 2 (Mehmet Gencay, 2016):

Bu örnek de tıpkı ilk örnekte olduğu gibi yöresel halay ekibinin icrasından seçilmiştir. Cumhuriyet Bayramı töreninde gösteri amaçlı yapılan bu icranın görüntüsü 15. saniyeden itibaren başlamakta ve 11 dakika 18 saniye sürmektedir. İlk örneğe benzer bir yapıda olan bu örneğin son bölümünde ölçü tekrar $|2:4|$ olarak değişmekte ve daha da hızlanarak oyun sonlanmaktadır. Tablo 3'te elde edilen veriler görülmektedir:

Tablo 3. Örnek 2'den Elde Edilen Verilere Göre Keskin Halayı'nın Yapısı

Bölüm	Ölçü	Hız	Oyun Hareketleri
1	$ 8:4 $	Ağır	Yanaşık ve ağır hareketler
2	$ 4:4 $	Ağır-orta	Hafif ayrılma ve keskin ayak hareketleri
3	$ 2:4 $	Orta-hızlı	Yanaşık hareketler, halay başının halaydan kopması
4	$ 6:8 $	Orta-hızlı	Öne doğru sol ayağın atılması
5	$ 2:4 $	Hızlı	Önceki bölümle aynı

Örnek 3 (Taner Olgun, 2018):

Konser salonunda gösteri amaçlı icra edilen üçüncü örnekte halay oyunu başlamadan önce yörede icra edilen bir uzun hava türü olan bozlak açışı ile görüntünün başladığı ve 1 dakika 39 saniye sonra halay oyunu başlayarak 12 dakika 32 saniye sürdüğü görülmüştür. Diğer iki örnekten farklı olarak "Zülûf Dökülmüş Yüze" adlı eserin ezgisi ile başlanan ilk bölümün devamında ise ezgi, önceki örneklerle benzer şekildedir. Halayın ikinci bölümü, görüntünün 4. dakika 47. saniyesinde başlamakta ve diğer örneklerle benzer şekilde devam etmektedir. Uzun süre devam eden ikinci bölümden sonra görüntünün 10. dakika 56. saniyesinden itibaren üçüncü bölüme geçilmekte ve oyun bu bölümle sonlanmaktadır. Bu bölümdeki ezgisel yapı ve oyun hareketlerinin incelenen diğer örneklerle aynı şekilde olduğu Tablo 4'te görülmektedir:

² Bu ve incelenen diğer örneklerde bahsi geçen ölçü değerleri araştırmacı tarafından belirlenmiştir.

Tablo 4. Örnek 3'ten Elde Edilen Verilere Göre Keskin Halayı'nın Yapısı

Bölüm	Ölçü	Hız	Oyun Hareketleri
1	8:4	Ağır	Yanaşık ve ağır hareketler
2	4:4	Ağır-orta	Hafif ayrılma ve keskin ayak hareketleri
3	2:4	Orta-hızlı	Yanaşık hareketler, halay başının halaydan kopması

Bu aşamaya kadar incelenen ilk üç örnekte, icra teknikleriyle usta oldukları düşünülen davul-zurna ve oyun ekibinin gösteri amacıyla yaptıkları icra örnekleri incelenmiş ve bu verilere göre Keskin Halayı yapısı çıkarılmıştır. Bundan sonraki örnekler ise düğün, eğlence gibi doğal ortamda ve yörede yaşayan insanların oynadığı halay örnekleri olarak belirlenmiştir.

Örnek 4 (Archikeskin Ugurr, 2016):

Bu görüntü için verilen bilgiye göre, bu halay oyununun Kırıkkale'nin Keskin ilçesinin Kepirli ve Karaağıl köylerinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Üçüncü örnekte olduğu gibi bu örnekte de başlangıcın “Zülûf Dökülmüş Yüze” adlı eserin ezgisi ile yapıldığı görülmüştür. Görüntünün toplam süresi 9 dakika 34 saniyedir ve ilk bölüm -görüntünün başlangıcı eksik- 1 dakika 27 saniye devam etmektedir. İkinci bölüm görüntünün 3 dakika 47 saniyesine kadar sürmekte ve incelenen diğer örneklerle benzer yapıdadır. Yine üçüncü bölüm de önceki örneklerle benzer şekildedir ve görüntünün 6 dakika 30 saniyesine kadar sürmektedir. Bu bölümden sonra diğer örneklerdeki gibi ölçü, |6:8| olarak değişmekte ancak 30 saniye kadar devam ettikten sonra tekrar |2:4| olan bölüme geçiş yapılmaktadır. Hızlanarak devam eden bu bölümden sonra diğer örneklerde olmayan bir bölüm gelmektedir. Bu bölümde ölçü, |2:4| olarak devam etmekte fakat ritmik vurgusu farklı bir yapıya dönüşmektedir. Oyun hareketi olarak da farklılık gösteren bu bölümde önce oyuncular birbirinin ellerini tutularak kollarını yukarı doğru kaldırmakta, sonrasında ise elden tutma hareketi bitirilip oyundaki herkes alkış tutmaktadır. Bu bölüm ile sonlanan halayın yapısı Tablo 5'te şu şekildedir:

Tablo 5. Örnek 4'ten Elde Edilen Verilere Göre Keskin Halayı'nın Yapısı

Bölüm	Ölçü	Hız	Oyun Hareketleri
1	8:4	Ağır	Yanaşık ve ağır hareketler
2	4:4	Ağır-orta	Hafif ayrılma ve keskin ayak hareketleri
3	2:4	Orta-hızlı	Yanaşık hareketler, halay başının halaydan kopması
4	6:8	Orta-hızlı	Öne doğru sol ayağın atılması
5	2:4	Hızlı	Önceki bölümle aynı
6	2:4	Orta-hızlı	Eller birleşik ve yukarda, sonrasında alkış

Örnek 5 (İsmail Babadağ, 2016):

Keskin'in Karaağaç köyündeki bir düğünden alınan bu görüntüde, dördüncü örnekte ortaya çıkan yapıya benzer bir oyun şekli görülmüştür. Sadece |6:8| olan bölümden sonra gelen ve |2:4| olan bölümde, oyunun figürü değişmiş ve hız azalmadan devam etmiştir. Halayın nasıl sonlandığı bu görüntüde tespit edilememiştir. Elde edilen verilere göre ortaya çıkan halay yapısı, Tablo 6'da görülmektedir:

Tablo 6. Örnek 5'ten Elde Edilen Verilere Göre Keskin Halayı'nın Yapısı

Bölüm	Ölçü	Hız	Oyun Hareketleri
1	8:4	Ağır	Yanaşık ve ağır hareketler
2	4:4	Ağır-orta	Hafif ayrılma ve keskin ayak hareketleri
3	2:4	Orta-hızlı	Yanaşık hareketler, halay başının halaydan kopması
4	6:8	Orta-hızlı	Öne doğru sol ayağın atılması
5	2:4	Hızlı	Eller birleşik ve yukarda, sonrasında alkış

Örnek 6 (Özbek Kamera, 2017):

Toplam oyun süresi 10 dakikanın üzerinde olan bu örneğin ilk bölümünde diğer örneklerden farklı olarak davul ve zurnanın sustuğu ve halay çekenlerin “Başında Altın Tacım” adlı eseri seslendirdikleri görülmüştür. Bu örnek ile üçüncü örnek benzer yapıdadır (Tablo 4).

Örnek 7 (Keskin Çalış Köyü Halayları, 2018):

Bu örneğin diğerlerinden ayrı olmasını sağlayan özelliği, en uzun süreli görüntü oluşudur. Keskin'in Çalış köyündeki bir düğünden elde edilen bu görüntülerde halayın; davul ve zurna yerine davul-bağlama-keman eşliğinde icra edildiği görülmüştür. Oyunun yaklaşık yarım saat sürmesi ve hangi ezgilerin halay bölümlerine eşlik ettiğinin gözlemlenebilmesi, Keskin Halayı'na dair önemli veriler sunmaktadır. İlk bölüm 3 dakika 47 saniye sürmüş ve bu süre zarfında sadece “Su Gelir Millendirir” adlı eser icra edilmiştir. İkinci bölüm ise yaklaşık 20 dakika gibi uzun bir süre devam etmiştir. Bu bölümde; “Yare Gidem”, “Yaylalar İçinde Erzurum Yayla”, “Köprüden Geçti Gelin”, “Dağlar Dağladı Beni”, “Allı Durnam Bizim

Ele Varırsan”, “Bugün Ayın Işığı” adlı eserlerin icra edildiği tespit edilmiştir. TRT THM nota arşivinin genel listesine -sözlü eserler- bakıldığında bu eserlerden “Yare Gidem” adlı eserin repertuvar kayıtlarında olmadığı ve sadece “Yaylalar İçinde Erzurum Yayla” adlı eserin halay olduğuna dair bir ibare görülmüştür. Bu örnek kapsamında bakıldığında, ikinci bölümde icra edilen diğer dört eserin de aslında halay olduğu rahatlıkla söylenebilir. Üçüncü bölüm görüntünün 22. dakikasının 42. saniyesinden itibaren başlamaktadır. Bu bölümde de “Suda Balık Oynuyor”, “Mavilim Mavişelim”, “Çubuğuna Lüleyim” gibi sözlü eserlerle halay sonlanmaktadır. İcra edilen bu eserlerin de TRT THM nota arşivinde halay olduğuna dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu örnekteki halay ile incelenen üçüncü örneğin yapısal olarak benzer özellikte olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Kırşehir ve Çorum örnekleri

Kırşehir’in Taşoluk köyünden elde edilen halay görüntüsünde, Keskin Halayı’nın ikinci bölümündeki ezgisel ve ritmik yapının bir benzeri görülmüştür (Aykut Şimşek, 2016). Kırşehir örneğinde bu bölüm halayın ilk bölümü olarak icra edilmektedir ve figürler de tıpkı Keskin Halayı’ndaki figürler gibi keskin ayak hareketleri şeklindedir. İkinci bölüm, Keskin Halayı’nın üçüncü bölümündeki ezgiye benzer şekilde başlamakta fakat ritmik ve ezgisel yapıda bazı farklılıklar dikkat çekmektedir. Üçüncü bölümdeki ezgisel ve ritmik yapı ise beşinci örneğin beşinci bölümüne benzemektedir (Tablo 5). Kırşehir’de icra edilen bu örneğin Keskin Halayı’ndan bölüm olarak tek farkı ilk bölümdür fakat bu bölüm zaten icra edilmediği için ciddi bir farktan söz etmek pek mümkün görünmemektedir.

Çorum’un Arifegazili beldesinden alınan bu örnekte ise halay “Allı Durnam Bizim Ele Varırsan” adlı eserle başlamış ve “Köprüden Geçti Gelin” adlı eserle devam etmiştir (Mehmet Koylu, 2014). Halaya org ile eşlik edilmesi ritmik yapıdaki özel vurguları görebilme imkânını azaltmaktadır. İncelenen bu örnekte sadece ilk bölüm, Keskin Halayı’nın ikinci bölümüne benzemektedir. Bir diğer Çorum örneği ise Ankara’da “Çorum Tanıtım Günleri” kapsamında yöresel kıyafetlerle oynanan halaydır (Mesut Batak, 2015). “Çorum Sungurlu Ağırması” başlığı ile paylaşılmış bu görüntüdeki halayın yapısal özelliği, Keskin Halayı ile büyük benzerlik göstermektedir. Yine bu örnekte de Keskin Halayı’nın ilk bölümündeki ezgisel ve ritmik yapı görülmemekte, “Allı Durnam Bizim Ele Varırsan” adlı eserle halay başlamaktadır. Daha sonra ise [2:4] ve [6:8] olan ölçülerin kullanıldığı bölümler gelmiştir. Ezgi, ritim ve figürler açısından bazı farklılıklar olsa da Keskin Halayı yapısına benzer olduğu söylenebilir.

5. SONUÇ

Kırıkkale/Keskin civarından 7 adet, Kırşehir ve Çorum’dan 3 adet olmak üzere toplam 10 adet görüntü çalışma kapsamında incelenmiştir. TRT THM nota arşivindeki notada “ağırlama” ve “hoplatma” olmak üzere iki bölümlü olarak belirtilmiş Keskin Halayı’nın, çalışma kapsamında incelenen örneklerden elde edilen bulgulara göre ez az 3 en fazla 6 bölümlü bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen örnekler ile TRT THM arşivindeki nota karşılaştırıldığında, ezgisel ve ritmik vurgu açısından bazı benzerlikler olsa da farklılıkların daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, “ağırlama” olarak adlandırılan ilk bölümün ezgisi ve “hoplatma” olarak adlandırılan ikinci bölümün ezgisi ile alandan elde edilen ezgiler arasında farklılıklar gözlemlenmiştir. Ritmik vurgu açısından bakıldığında, [4:4] olarak notaya aktarılan “ağırlama” bölümünün [8:4], “hoplatma” bölümünün ise mevcut notadaki gibi [2:4] olarak yazılması önerilmektedir. Oyun hareketlerinin nasıl olduğuna dair mevcut notada bir bilgi olmadığı için bu unsurla ilgili bir karşılaştırma yapılmamıştır.

TRT THM nota arşivindeki sözlü ve ritmik eserlerin halaylarla bağlantısı olduğunu bu çalışmada incelenen örneklerde görmek mümkündür. Özellikle, Örnek 7’de çok sayıda sözlü eserin halay oyununda icra edildiği görülmüştür. Bu sözlü eserlerin TRT THM nota arşivinde halay olarak –“Yaylalar İçinde Erzurum Yayla” hariç- tanımlanmadığı tespit edilmiştir.

Keskin Halayı olarak adlandırılarak TRT THM nota arşivine girmiş bu eserin sadece Kırıkkale’nin Keskin ilçesi ve köylerinde değil, çevre illerde de oynandığı gözlemlenmiştir. Kırşehir ve Çorum örneklerine bakıldığında, mevcut notada “ağırlama” olarak belirtilen bölümün olmadığı, Kırıkkale/Keskin örneklerinin tamamında ise bu bölümün icra edildiği görülmüştür. Bu sebeple, mevcut notada yöresi Kırıkkale/Keskin olarak belirtilen Keskin Halayı’nın, alandan elde edilen verilerle tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

Halaylar genel olarak ağırlama, yanlama, oynatma, hoplatma gibi çeşitli bölüm isimleri ile tanımlanmış ve en az 1 en fazla 4 bölümlü halayların olduğu belirtilmiştir. Bölümleri oluşturan unsurların ise ezgi, ölçü, hız ve oyun hareketleri olduğu, bu unsurlardaki değişimlerin bölümleri oluşturduğu söylenmektedir (Turan, 2000: 4-12). Bu çalışma kapsamında incelenen örneklere bakıldığında ise Keskin Halayı’nın 6 bölümlü bir yapıya sahip olabileceği görülmüştür. Hem bu halay hem de başka halay örnekleri incelendiğinde,

halayların yeniden tanımlanması ihtimali kuvvetli görülmektedir. Halayların bölümlerinin tam olarak tespit edilebilmesi için netnografya yönteminin yanı sıra bizzat alana gidilerek araştırma yapılması da önerilmektedir. Çünkü, çalışma sırasında netnografya yönteminin tek başına yeterli olamayacağı durumlarla³ da karşılaşmıştır. Çalışmanın temel sorusuyla ilgili ulaşılan sonuç ve benzer durumlarla ilgili yapılacak diğer çalışmalar için öneri, kısaca şu şekildedir:

Keskin Halayı açısından bakıldığında, mevcut nota ile alandan elde edilen veriler arasında ciddi farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, TRT THM nota arşivi sözsüz oyun havaları listesinde bulunan 71 halay için de geçerli olabilir. Bu sebeple, bu çalışmada izlenen yöntem ya da farklı yöntemler kullanılarak diğer eserlerin de incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğu, O. (2003). *Türk Müziği'nde Türler ve Biçimler*. Meta Basım.
- Archikeskin Ugur (2016, Aralık 25). *Kırıkkale Keskin Çelebi Davul Zurna Ağırlama Halayı*. [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=cmLw9b_CWXk
- Arslan, A. (2007). *İlkçağ Felsefe Tarihi 3*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İsmail Babadağ. (2016, Temmuz 24). *Babadağlar Halayı Keskin Karaağaç*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=4RS6WevY0xw>
- Baştepe, K. (2018). *Notaya aktarılmış Türk halk müziği eserlerinin kaynak kişi icrasına göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Mesut Batak. (2015, Ekim 19). *Çorum Sungurlu Ağırlama Halayı—2015 Ankara Çorum Tanıtım Günleri*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=o4lzKV2TQD4>
- Boratav, P. N. (1994). *100 Soruda Türk Folkloru*. Gerçek Yayınevi.
- Mehmet Canberk. (2013, Şubat 15). *Keskin Belediyesi Halay*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=mISStKIWPS-4>
- Dahan, G. S., & Levi, E. (2012). Netnografya: Sosyal mecralarda tüketici araştırmaları üzerine yeni bir metot. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1 (3), 33-54.
- Demir, Ö. (1997). *Her Yönüyle Kırıkkale*. Kiktav Yayınları.
- Demir, S. (2011). *Türk halk müziğinde tür meselesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Duyugulu, M. (2014). *Türk Halk Müziği Sözlüğü*. Pan Yayıncılık.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1991). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. Sosyal Yayınlar.
- Mehmet Gencay. (2016, Aralık 13). *Keskin Halay Ekibi*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=L98XtPcTKKw>
- Jupp, V. (2006). *The Sage Dictionary of Social Research*. Sage.
- Karahasanoğlu, S., & Yavuz, E. D. (2018). *Müzikte Araştırma Yöntemleri*. Berceste Yayınevi.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Keskin Çalış Köyü Halayları. (2018, Ekim 26). *Keskin Çalış Köyü #ağırlamahalayı*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=M1iLiEqP-0c>
- Keskin Kaymakamlığı. (t.y.). *İlçemizin Tarihiçesi*. <http://www.keskin.gov.tr/ilce-tarihce>
- Mehmet Koylu. (2014, Mayıs 30). *Çorum Ağırlaması (Arifegazili)*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=tUcQV3K3fm4>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Keskin İlçesi*. <https://kirikkale.ktb.gov.tr/TR-172546/keskin.html>
- Myers, H. (1992). *Ethnomusicology: An introduction*. W. W. Norton & Co Inc., Macmillan.

³ Araştırma sırasında Keskin Halayı'nın 6 bölümden oluşan bir icra şekli ile karşılaşmıştır. Bu icranın farklı halaylardan oluşan karma bir yapıda mı yoksa bütün halinde mi olduğu konusunun kaynak kişi/kişilere sorulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, bu çalışmaya benzer çalışmalarda sadece netnografya yöntemine bağlı kalınmaması, ilgili alana gidilmesi de önerilmektedir.

- Nettl, B. (1964). *Theory and Method in Ethno-Musicology*. The Free Press of Glencoe.
- Taner Olgun. (2018, Mart 27). *Keskin Milli Halay Ekibi*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=xnAykJfwNWc>
- Özbek Kamera. (2017, Eylül 8). *Keskin Halayı, Halay Böyle Çekilir*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=YW22bI3NQQw>
- Özbilgin, M. Ö. (1995). *Türk halk oyunlarında tür ve biçim sorunu* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfikar, H., Aksu, B., Türkmen, S., & Yılmaz, Y. (1998). *Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük* (C. 2). Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Sachs, C. (1962). *The Wellsprings of Music*. The Hague: Martinus Nijhoff. Recommended Reading.
- Şahin, M. (2009). *Türk halk oyunları türlerine göre asma davulun incelenmesi* [Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aykut Şimşek. (2016, Haziran 20). *Kırşehir / Akçakent / Taşoluk Köyü—Ağırlama Halay*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=mNtymwEhQtg>
- Turan, Z. (2000). *Türk halk oyunları türlerinden halayların yapısal özellikleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uyanık, M. (2012). Tümevarım meselesi: İbn Sînâ merkezli yeni bir okuma. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (21), 195-230.
- Vikipedi. (t.y.). *Keskin*. <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Keskin&oldid=28300345>